

La crisi energètica a Europa

Els preus de l'energia van repuntar amb molta força en el segon tram del 2021. El gas, el petroli i el carbó van registrar variacions interanuals sense precedents (+290%, +50% i +47%), respectivament). Fins i tot si tenim en compte que, durant el 2020, aquests preus van ser inusualment baixos, a causa de la menor demanda d'energia, i comparem els nivells actuals amb els del 2019, el repunt continua sent molt accentuat. Què ha provocat aquesta situació? Persistiran aquests preus a mitjà i a llarg termini?

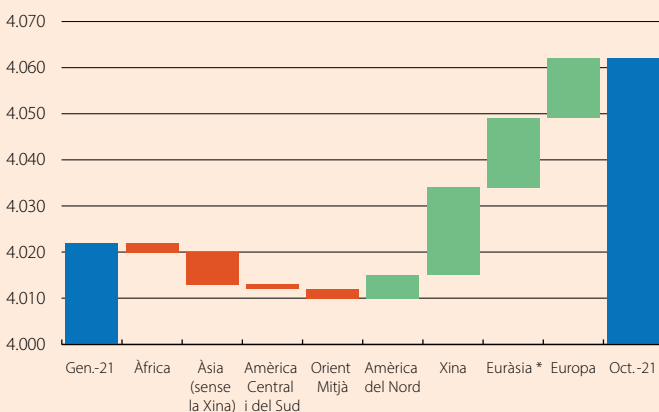
La tempesta perfecta al mercat del gas el 2021

L'origen d'aquest augment dels preus el trobem al mercat del gas, on s'han concentrat diversos factors que, aïlladament, haurien tingut un impacte petit sobre els preus energètics europeus, però que, conjuntament, els han dut a màxims històrics.

L'indicador clau per entendre aquesta situació són els inventaris de gas a Europa, la dinàmica dels quals és molt estacional. El 2021, les reserves de gas amb què Europa va sortir de l'hivern van ser especialment baixes, a causa d'una temperatura una mica més extrema que de costum. Durant la primavera i durant l'estiu, els inventaris s'haurien d'haver omplert, però alguns factors ho van impedir. D'una banda, la falta de vent a diverses regions i la menor generació hidroelèctrica van forçar un major consum de gas en relació amb aquestes altres fonts. De l'altra, la geopolítica va entrar en lliça: les importacions de gas a Europa des d'Algèria que passen pel Marroc es van veure afectades per la ruptura de les relacions diplomàtiques entre aquests dos països.¹ I, per acabar-ho d'adobar, Rússia, el principal exportador de gas a la UE, amb el 44% del total el 2020, va reduir les exportacions de gas a través del gasoducte d'Ucraïna arran de les tensions geopolítiques amb aquest país i amb la idea d'empènyer Alemanya a autoritzar la posada en funcionament del Nord Stream 2, un gasoducte que permetrà transportar el doble de gas de Rússia a Europa.

Canvi en les previsions de demanda de gas durant el 2021

Milers de milions de metres cúbics (bcm)

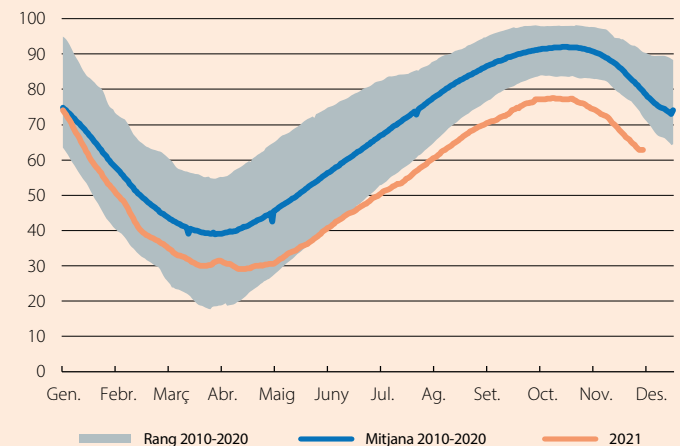


Nota: * La major part d'aquesta regió correspon a Rússia.

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'Agència Internacional de l'Energia (IEA).

Europa: reserves de gas

(% de la capacitat total)



Font: CaixaBank Research, a partir de dades de Gas Infrastructure Europe.

Una de les alternatives per dependre menys del gas rus i algerià passa per incrementar les importacions de gas natural líquid (GNL). Aquest sistema liqua el gas a l'origen i, mitjançant vaixells marítims, el transporta a qualsevol port del món que tingui la infraestructura adequada per tornar-lo a gasificar. El principal subministrador de GNL per a Europa són els EUA.² No obstant això, des del 2020, a Europa li ha sortit un competidor, la Xina, que, a més a més, explica una bona part de l'augment de la demanda de gas el 2021 a nivell global en relació amb el que es preveia al començament de l'any, en part per les disrupcions en la generació d'energia a través d'altres fonts, com el carbó.

L'augment del preu del gas a Europa s'ha vist també influït per la forta reactivació econòmica. No en va, l'embranchada de la recuperació econòmica el 2021 ha estat major del que es preveia, la qual cosa també ha esperonat la demanda de gas a Europa i a nivell global (vegeu el segon gràfic).

1. Les importacions europees de gas natural provinents d'Algèria van representar l'11,9% del total el 2020, de les quals, aproximadament, el 40% va fluir a través del Marroc.

2. El 5% de les importacions el 2020 i el 6,3% en el primer semestre del 2021.

Finalment, un altre element que juga un paper clau en aquesta crisi energètica europea ha estat l'increment del preu de les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle (d'ara endavant, GEH). Des del 2005, a la UE, existeix un mercat, anomenat EU ETS, que fixa els GEH que poden emetre diversos sectors econòmics, com l'elèctric o el metal·lúrgic. La quantitat d'emissions disponibles està fixada per la UE i es redueix cada any, la qual cosa n'incrementa el preu. Atès que, a l'estiu del 2020, la UE va incrementar l'objectiu de reducció d'emissions per al 2030 i el va passar del 40% al 55%, es van haver de realitzar diversos ajustos reguladors en l'EU ETS per fer-lo coherent amb la nova ambició climàtica, com, per exemple, un major ritme de reducció dels drets d'emissió anuals, que passarien de l'1,7% anterior al 2,2%. En aquest context, el preu de les emissions a Europa va augmentar dels 30 euros per tona de CO₂ equivalent (€/TCO₂) de mitjana del 2020 fins als 80 €/TCO₂ actuals.³ Aquest preu persegueix desincentivar la generació energètica a través de fonts contaminants i afavorir la generació renovable i neta, objectiu que, en part, es va complir. Atès que la combustió de gas emet molts menys GEH que el carbó o el petroli, l'augment de preus de les emissions va afavorir el consum de gas en relació amb el de petroli o amb el de carbó, la qual cosa, al seu torn, va incrementar-ne el preu relatiu.

Perspectives a mitjà termini al mercat del gas

De cara al 2022, s'espera que els preus energètics a Europa es moderin a partir del 2T, tal com ho apunten les cotitzacions dels lliuraments futurs de gas i de petroli als mercats financers. Sobre el gas, en particular, la principal incertesa serà veure amb quin nivell d'inventaris se surt de l'hivern. Alguns experts apunten que, si l'hivern és més llarg o amb temperatures més extremes de l'habitual, la pressió sobre els preus podria augmentar encara més. No obstant això, amb la reducció estacional de la demanda energètica quan acabi l'hivern, s'anticipa una caiguda significativa dels preus del gas a Europa, tot i que es mantindran per damunt dels nivells previs al 2020.⁴

Si posem els llums llargs, dos elements seran claus per entendre les dinàmiques del mercat energètic a mitjà i a llarg termini. D'una banda, és probable que l'ambiciosa lluita contra el canvi climàtic d'Europa encareixi encara més el consum dels combustibles fòssils. No obstant això, atès que el gas és més net que el petroli i el carbó, s'espera que tingui un rol clau durant la transició energètica. De fet, fins i tot l'escenari de l'Agència Internacional de l'Energia (IEA), on s'assoleix la neutralitat climàtica el 2050, pronostica un increment del consum de gas en els cinc propers anys. Més endavant, això sí, amb l'augment de la generació elèctrica a través de fonts 100% netes, el consum de gas hauria de recular.⁵

L'altre vector clau per al futur del mercat energètic a Europa serà la geopolítica. Per satisfer la seva demanda energètica, Europa ha de ser una importadora neta de les principals fonts energètiques. Això genera una dependència dels països productors que, a vegades, pot ser adversa per als interessos europeus, com ha estat el cas amb Rússia i amb Algèria el 2021. En el futur, circumstàncies com les esmentades més amunt es poden repetir, malgrat que la major generació energètica a través de fonts renovables (com el sol, el vent o l'aigua) hauria d'alleujar la dependència energètica de la regió.⁶

Luís Pinheiro de Matos i Ricard Murillo Gili

3. Un altre factor que ha contribuït a l'augment ha estat l'aparició de fons inversors al mercat de les emissions.

4. El preu del gas de referència a Europa, el TTF dels Països Baixos, va presentar una mitjana de 18 €/MWh entre el 2015 i el 2020, mentre que, durant la segona meitat del 2021, la mitjana va ser de 72 €/MWh i el preu va arribar a assolir els 180 €/MWh. D'altra banda, els mercats de futurs estimen que, a partir de l'abril, el preu se situarà al voltant dels 80 €/MWh.

5. En aquest sentit, la IEA assenyala que, per assolir la neutralitat climàtica el 2050, no serà necessari trobar noves reserves de gas ni de petroli. No obstant això, amb les polítiques i amb les regulacions actuals (no consistents en l'assoliment de la neutralitat climàtica), serien necessàries inversions de 680.000 milions de dòlars anuals per satisfer la demanda estimada, una xifra superior a l'observada en els últims anys. Per a més detalls, vegeu International Energy Agency, «World Energy Outlook 2021».

6. No obstant això, malgrat que aquestes tres fonts energètiques siguin «il·limitades» i es puguin processar a Europa, els minerals amb què es fabriquen els materials capaços d'obtenir, de generar i d'emmagatzemar aquesta electricitat no ho són (el coure, el níquel o el cobalt, entre d'altres). De fet, alguns acadèmics i el mateix Fons Monetari Internacional apunten que l'escassetat d'aquests minerals, juntament amb la major ambició en la lluita contra el canvi climàtic, podria dur el seu preu a màxims històrics i podria desaccelerar la transició energètica cap a una economia més neta. Vegeu Boer, L. *et al.* (2021), «Energy Transition Metals», DIW Berlin Discussion Paper, núm. 1.976.